

FORMERLY JEWISH ENTREPRENEURS OF CRAIOVA

Georgeta Ghionea, C. S. Nicolăescu-Plopșor

Scientific Researcher III, PhD” Institute for Research in Social Studies and Humanities from
Craiova, Romanian Academy

Abstract: Through our approach we have tried to restore, according to our possibilities, the history of some Jewish entrepreneurs that distinguished themselves in the industrial and commercial scenery of Craiova. The sources inquired into so far point out some Jewish families living together in the same town (Eskenasy, Baruch, Klein, Rubin, Samitca, Benvensti, Nachmanshon, Rottenberg, etc.), well structured that enjoyed financial constancy and owned priority in the following fields: ready-made clothes for men and women, hosier's, draper's, grocer's, printing house, stationery, colonial goods, fruits and vegetables. The reconstruction of the most important moments rely on documents kept in archives, and firmly believe that the lists we made, will be filled in with new names, henceforth.

Keywords: the 20th century, Craiova, Jew, economic evolution, entrepreneur

Bazându-ne pe autenticitatea datelor desprinse din documentele de arhivă, s-a născut posibilitatea edificării unui material care se referă la comerțul practicat de evrei, în localitatea Craiova. În evoluția economică a localității, elemente întreprinzătoare evreiești, individuale sau în parteneriat, s-au remarcat ca buni *prospectori* ai vieții comerciale. Informațiile publicate până în prezent ne indică conviețuirea, în cel mai important centru economic al întregii regiuni, a unor familii evreiești – Samitca, Beligrădeanu, Eschenasy, Benvenisti, Mendel, Baruch etc. – bine organizate, care s-au bucurat de stabilitate financiară și care s-au afirmat ca o prezență semnificativă în dinamica socio-economică a localității. Fie că au fost bancheri, comercianți, industriași, meșteșugari, funcționari sau liber profesioniști, evreii din localitate au știut să-și dezvolte propriile afaceri, implicându-se și în alte domenii ale urbei, precum cel confesional, intelectual sau administrativ.

În cele ce urmează vom trece în revistă o parte dintre unitățile comerciale înregistrate în arhive, îndreptându-ne atenția spre societățile în nume colectiv, ai căror asociați sau parteneri au fost evreii. Pentru a putea să-și desfășoare activitatea, *întreprinzătorii* aveau o firmă comercială, înregistrată la Camera de Comerț și Industrie Dolj – în Registrul Comerțului. În documentele depuse pentru înregistrare găsim date importante, care întregesc viziunea de ansamblu asupra evoluției membrilor comunității evreiești și sunt specifice domeniului economic. Dintre acestea, cele mai importante le-am considerat pe următoarele: contractul de asociație, numele și prenumele comercianților, emblema societății, obiectul și felul comerțului, adresa, data începerii activității, capitalul social investit, certificatul de naționalitate, certificatul de bună purtare eliberat de către primărie, capitalul investit etc.

Printre primele societăți care au fost atestate în Craiova, documentele de arhivă, menționează „o firmă de manufactură en gros”, înființată în anul 1881, care a funcționat până în anul 1911, în str. Lipscani, nr. 30, și a avut parteneri pe Israel Eschenasy și Iacob Isak Benvenisti¹.

¹Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Dolj, fond Tribunalul Județului Dolj, dosar 99/1884, f. 19 (în continuare se va cita: S.J.A.N. Dolj).

În intervalul de timp 1911-1935, comerțul de manufactură a fost continuat de M. I. Benvenisti și Moscu I. Eschenasy, ambii comercianți din localitate, care au preluat activul și pasivul „societății în nume colectiv ce a existat între părinții noștri”².

Din anul 1905, documentele ne indică o asociere între Leopold Em. Rosenzweig, fratele acestuia, Isidor Em. Rosenzweig și Ion Păunescu, sub firma socială *Frații Rosenzweig și Păunescu*. Scopul declarat al societății a fost „comision și import”, iar durata contractului a fost de 10 ani³. Tot în anul 1905, Aslan A. și Iacob A. Leon, înregistrau la Camera de Comerț, firma cu obiectul „comerț de manufactură”, în str. Alexandru Lahovari, nr. 12 și emblema „Cămila”⁴.

La 7 februarie 1913, își începea activitatea societatea în nume colectiv „La Carmen Silva”. Contractul societății s-a încheiat între Emanoil David și fiul său, în scopul exercitării comerțului de „magazin de încălțăminte și pielărie”, cu sediul în str. Unirei, nr. 51 (colț cu Lipscani)⁵.

Dacă este să ne referim la rolul unor firme în viața socială a urbei, nu putem trece cu vederea rolul unora care, prin trăinicia duratei de funcționare, au revigorat comerțul local. În această categorie trebuie inclusă asociația dintre Osias Nachmanshon și Solomon Rottenberg, din str. Lipscani, nr. 8⁶. Asocierea s-a realizat la 17 iunie 1910, cu scopul deschiderii unui magazin de manufactură, care și-a început activitatea sub emblema „La Milion”, cu un capital social depus de 10.000 de lei. Termenul asociației, stabilit în baza contractului, a fost de 10 ani, iar firma socială a fost următoarea: „Osias Nachmanshon&Solomon Rottenberg”⁷. În anul 1931, cei doi asociați au încheiat un nou contract prin care deschideau o sucursală în str. Lipscani, la nr. 10, cu obiectul de activitate: „comerțul pentru dame și copii”⁸. Sucursala a funcționat sub emblema „Rona”, iar la data menționată (1931), figura cu un capital social de 1.200.000 de lei. La 18 iunie 1935, asociația s-a desființat⁹.

Din 10 ianuarie 1916, documentele ne indică o asociere între Leon I. Baruch și fratele acestuia, Israel I. Baruch, ambii comercianți din Craiova. Cei doi frați au lucrat sub firma socială „Leon I. Baruch&Frate” și emblema „La Mielul Alb”, practicând „comerțul de manufactură și mărunțișuri, en gros și en detail”, în str. Tache Ionescu, la nr. 53¹⁰, ulterior în str. Lipscani, la nr. 67¹¹. Cu același obiect de activitate „manufactură și mărunțișuri”, sub firma socială „Israel și Iacob Baruch”, precedată de insigne „Leon I. Baruch et Frate Succesori”, din 6 octombrie 1933, documentele de arhivă îi consemnează ca acționari pe comercianții: Israel I. și Iacob I. Baruch. Sediul societății a fost în str. Lipscani, nr. 53 (fost 67), iar în anul începerii activității figura cu un capital social inițial de 500.000 de lei. La 21 decembrie 1940, Iacob I. Baruch, procuristul firmei, a solicitat desființarea societății, pentru motiv că „nu mai exercită nici un fel de comerț”¹². Un an mai târziu (1941), societatea a fost vândută lui Ioan C. Pârvulescu¹³.

În baza contractului de asociație, încheiat între Moritz și Mally Solomonovici, din 2 decembrie 1931, a început să funcționeze, cu un capital social de 100.000 de lei și o perioadă nelimitată, unitatea cu următorul obiect de activitate: „librărie, papetărie, jucării și mărunțișuri”.

² *Ibidem*.

³ Monitorul Oficial, nr. 60/16 iunie 1905, p. 2.310.

⁴ *Ibidem*.

⁵ S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 443/1932, ff. 1-2.

⁶ *Ibidem*, dosar 23/1931, f.n.; Monitorul Oficial, nr. 131/14 septembrie 1910, p. 5.413.

⁷ S.J.A.N Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 23/1931, f.n.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, dosar 26/1931, f. 1; Monitorul Oficial, nr. 169/24 iulie 1931, p. 9.439.

¹¹ S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 26/1931, f. 3.

¹² *Ibidem*, f. 9.

¹³ *Ibidem*, f. 16.

Societatea și-a desfășurat activitatea timp de 10 ani (1931 – 9 ianuarie 1941), sub emblema „La Cultura”, sediul fiind în str. Cuza Vodă, nr. 10¹⁴.

La 1 ianuarie 1935, își începea activitatea „Postăvăria Eschenasy”. Societatea cumpăra activul și pasivul fostei firme *Isac M. Eschenasy și Frații* și își asigura colaborarea *fraților Eschenasy*¹⁵. Obiectul ei de activitate a fost următorul: „postăvărie, manufactură, depozit de hârtie, papetărie, librărie, cereale”¹⁶. Pe lângă magazinul universal din str. Tache Ionescu, nr. 9, au funcționat ca sucursale, unitățile comerciale din str. Unirei, nr. 45, str. Edgar Quinet, nr. 7, și Cernele¹⁷. În anul 1935, era publicat și Consiliul de administrație al societății, din care au făcut parte următorii: Isac M. Eschenasy¹⁸, Lazăr M. Eschenasy¹⁹, Iosef M. Eschenasy²⁰, Avram M. Eschenasy²¹, David Alschech, Moise Zarion, toți din Craiova și Israel A. Iagnov, din București²². În această formulă, societatea a activat până la 7 aprilie 1941, când: „Această firmă, împreună cu sucursalele sale a fost radiată, în baza cererilor înregistrate la Nr. 2.764, 2.765 și 2.766. La același sediu în Craiova, str. Lipsani, Nr. 17, la 8 Martie 1941, Domnul Savu Brătan depusese cerere pentru înscrierea firmei spre a exercita comerțul de postăvărie, pe care l-a preluat în Aprilie 1941 de la Societatea Anonimă Postăvăria Eschenasy”²³. De lichidarea societății s-a ocupat Av. Marcel Eschenasy.

Prin natura afacerii practicate – negustorie – au reușit să se facă cunoscuți Lewy Avram Moritz și Leon H. Leon. Sub firma socială „Moritz A. Lewy&Leon H. Leon” și emblema „Avram M. Lewy succesori”, cei doi au administrat un magazin de „mărunțișuri, galanterie și tricotaje”²⁴, cu începere din 17 octombrie 1938. „Această firmă va fi continuarea comerțului exercitat de defunctul A. M. Levy decedat în anul 1937”²⁵.

Documentele de arhivă au consemnat și firme rezultate din asociere, dar a căror durată de funcționare a fost relativ mică. În acest sens, putem aminti asocierea pe o perioadă de patru ani (1937-1941), dintre Ilie Vecsler²⁶ și Meir Meirovici²⁷. Societatea și-a desfășurat activitatea în B-dul Știrbey, nr. 12, și a comercializat cereale și derivate ale acestora²⁸. Deși plasat într-o zonă cu un vad

¹⁴ S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 432/1932, f. 1.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 19/1931, f. 5; Georgeta Ghionea, *Întreprinzători evrei din trecutul Craiovei. Familia Eschenasy*, în volumul: *O viață în slujba cercetării. În Onoarea Cezar Avram*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2016, p. 499.

¹⁶ S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 19/1931, f. 5.

¹⁷ *Ibidem*, dosar 544/1935, f. n.

¹⁸ Isac M. Eschenasy (n. 1 noiembrie 1871, Craiova), căsătorit cu Sara A. Haravan. Au avut 5 copii: Elena, Bertta, Roghina, Marcu și Moscu. În anul 1919, a dobândit cetățenia română, în: S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 544/1935, f.n.

¹⁹ Lazăr M. Eschenasy (n. 12 octombrie 1874, Craiova), absolvent al Școlii de comerț, gradul 2 din București. Comerciant, căsătorit cu Estera, zisă Stela. Au avut doi copii: Marcel și Jean Isak. A primit cetățenia română în anul 1919, în: S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 544/1935, f.n.

²⁰ Iosef M. Eschenasy (n. 9 septembrie 1877, Craiova), comerciant, căsătorit cu Seina B. Segal. Au avut doi copii: Marcela și Silvia, în: S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 544/1935, f.n.

²¹ Avram M. Eschenasy (n. august 1883, Craiova), căsătorit cu Paula G. Topper. Au avut un fiu Marius, în: S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 544/1935, f.n.

²² S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 544/1935, f. n.

²³ *Ibidem*, dosar 19/1931, f. 21.

²⁴ *Ibidem*, dosar 641/1938, f.n.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Ilie Vecsler (n. 1884, Moinești, Bacău), comerciant, în: S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, dosar 597/1937, f. 2.

²⁷ Meir Meirovici (n. 28 august 1895, comuna Preuțești, județul Baia), comerciant, în: S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, dosar 597/1937, f. 2.

²⁸ S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, dosar 597/1937, f. 2.

comercial bun, magazinul de „pielărie brută și lucrată”, „La Pincu”, administrat de către Olga Krivopisc și Herșcu Segal a funcționat doar un an (1938-1939)²⁹.

În anul 1944 (16 septembrie), a fost înființată o societate în nume colectiv, în baza unui contract de asociație semnat între următorii: Marcel Eskenasy (domiciliat în Craiova, str. Solomon, nr. 3), Țene Cernătescu (str. Minerva, nr. 16) și Rafael Eskenasy (str. Buzești, nr. 47). Asocierea s-a realizat în scopul desfacerii următoarelor produse: „postăvărie, articole textile, manufactură, bumbace, fire, import și export, engros și endetail”³⁰. Conform contractului încheiat, comercianții aduceau următorul aport de capital: Marcel, 1.200.000 de lei, iar Țene și Rafael, câte 900.000 de lei³¹. Până la 9 martie 1946, societatea și-a desfășurat activitatea în str. Împăratul Traian, nr. 4, sub emblema socială „Postăvăria Generală”. Din același an (1946), Marcel exercită același comerț, dar individual³².

Cu obiectul de activitate „fabrică de rom, liquer, cognac, siropuri și vinuri”³³, pe str. Kogălniceanu, la nr. 24, în evidența Camerei de Comerț figurează societatea lui Salom Amadu și a lui Calef Jaques, cunoscută după emblema „SANDA”. Firma a funcționat în intervalul 22 noiembrie 1944-26 iunie 1946³⁴.

În anul 1945, la Camera de Comerț și Industrie Craiova era înregistrată societatea în nume colectiv „Electro-Technica”. Asociații Naftuli Hodar (religie mozaică, n. 1898, la Craiova, fiu al lui Haim I. Hodar și Ana H. I. Hodar, menajeră), Făgețeanu Nicolae și Mateescu Gheorghe, demarau activitatea cu vânzarea de produse electro-tehnice, sanitare și a materialelor necesare pentru instalații de apă și canal. Sediul firmei a fost în str. Kogălniceanu, nr. 5. Deși durata de funcționare a societății a fost stabilită prin contract la 5 ani, în anul 1947, după numai doi ani de activitate, Naftuli Hodar a solicitat, ieșirea din asociație și înscrierea *firmei individuale*, cu același obiect de activitate, în str. Kogălniceanu, la nr. 3³⁵.

La 1 mai 1945, era înregistrată firma *Leon Schwartz, Mayer Eskenasy et Iosif Gelerter*. Societate în nume colectiv, aceasta a funcționat sub emblema „CAUTEX”, în str. Lipscani, nr. 43. Scopul declarat al societății a fost: „manufactură, textile, tricotaje, încălțăminte de cauciuc și articole de fierărie, toate engros”³⁶. Una dintre clauzele contractuale prevedea ca asociații Leon și Mayer să aducă câte 1.200.000 de lei, capital social, iar Iosif, 600.000 de lei³⁷. În anul 1948, Leon și Iosif s-au retras din asociație, întreg activul și pasivul societății fiind preluat de Mayer. La data preluării activității, societatea avea un număr de 5 funcționari, toți evrei: Iancu Marcu, Jean Popescu, Stela Cohn, Marin Blagu, Iosif Schonfeld³⁸.

La parterul clădirii cu nr. 36, din str. Copertari, comercianții Ralian Sperling³⁹ și Albert M. Eskenasy⁴⁰ au menținut în activitate, timp de trei ani (1945-1948), o societate cu emblema „La Alberticu”, al cărei obiect de activitate declarat a fost următorul: „manufactură, tricotaje și galanterie engros și endetail”⁴¹. Pe aceeași stradă, la nr. 5, la 10 august 1946, a început să

²⁹ *Ibidem*, dosar 663/1939, f. 1.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, dosar 732/1944, f.n.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, dosar 740/1944, f.n.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, dosar 751/1945, f.1.

³⁶ *Ibidem*, dosar 752/1945, f.n.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Ralian Sperling, fiul lui Lazăr Sperling, de profesie legător de cărți și al Adelei L. Sperling, născută Moritz Rudich, menajeră, în: S.J.A.N Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 762/1945, f.n.

⁴⁰ Albert M. Eskenasy (n. 3 noiembrie 1907, Cetate, Dolj), fiul lui Marcu Eskenasy, comerciant și al dnei Lica, menajeră din Cetate, în: S.J.A.N Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 732/1944, f.n.

⁴¹ S.J.A.N Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 732/1944, f.n.

funcționeze o societate ai cărei asociați au fost craiovenii: Iosef Eskenasy⁴² și A. Klein⁴³. Mărfurile specifice unei librării au constituit obiectul vânzării în spațiul din Copertari. Societatea, deși deschisă pe o perioadă nelimitată, a fost radiată în anul 1947, întreg activul și pasivul acesteia trecând la Iosef Eskenasy, care înregistra, în același an, pe numele său, un „depozit de hârtie, librărie și papetărie”⁴⁴. Contractul de asociație încheiat între Bercu Bercovici⁴⁵, Așer Rafa Eskenasy⁴⁶ și Marcu Grunberg, a funcționat numai pentru perioada 4 octombrie 1947-1948. Societatea celor trei a funcționat cu emblema „La Barbu”, în str. Lipscani, nr. 21, cu următorul obiect de activitate: manufactură, tricotaje și mărunțișuri en gros și en detail. Motivul care a determinat radierea societății a fost retragerea din asociație a lui Marcu Grunberg⁴⁷.

Istoria economică a evreilor din Craiova este un subiect care trebuie aprofundat. Detaliile bibliografice, ocupațiile și pasiunile lor sunt teme pe care le-am întâlnit uneori în documentele de arhivă și le-am considerat necesare, deoarece pot contura profilul unei întregi comunități. Am încercat să aducem, cu această ocazie, în atenția publicului, câteva unități comerciale (societăți în nume colectiv), administrate de evrei, și să realizăm, în funcție de informațiile oferite de sursele primare, o scurtă prezentare a lor. Sursele studiate consemnează faptul că o mare parte a tranzacțiilor comerciale din localitatea Craiova, care au vizat domeniile: confecții de bărbați și de dame, galanterie, comerț de manufactură și tricotaje, băcănie, coloniale, au fost revendicate de evrei. Avem convingerea că orice liste am întocmi, ele pot fi mereu completate cu nume noi și fapte care au prezentat relevanță în anumite perioade de timp.

BIBLIOGRAPHY

1. Georgeta Ghionea, *Întreprinzători evrei din trecutul Craiovei. Familia Eschenasy*, în volumul: O viață în slujba cercetării. In Honorem Cezar Avram, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2016.
2. Monitorul Oficial, numere: 60/16 iunie 1905; 131/14 septembrie 1910; 158/17 iulie 1926; 169/24 iulie 1931.
3. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, dosare: 99/1884; 19/1931; 23/1931; 26/1931; 432/1932; 443/1932; 544/1935; 597/1937; 641/1938; 663/1939; 732/1944; 740/1944; 751/1945; 752/1945; 762/1945; 785/1945.

⁴² Iosef M. Eskenasy căsătorit cu Jenny I. Eskenasy. Au avut o fiică Silvia Eskenasy căsătorită cu Aurel Klein, funcționar comercial.

⁴³ Aurel Klein (n. 18 mai 1906), absolvent de studii superioare comerciale ale universității din Nancy.

⁴⁴ S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 785/1945, f.n.

⁴⁵ Bercu Bercovici (n. 2 decembrie 1910, București, Ilfov), absolvent al Școlii Comerciale Superioare, promoția 1928-1929.

⁴⁶ Așer Rafa Eskenasy (n. 23 august 1895, Craiova), fiul lui Abram Așer Eskenasy și al lui Sulty Abram Așer Eskenasy. Absolvent al Academiei Comerciale din Viena, în: S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 811/1947, f. 1.

⁴⁷ S.J.A.N. Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, Firme Sociale, dosar 811/1947, f. 1.